

Вих. № 01-0907/2020 від 9 липня 2020 року

ЕКСПЕРТНИЙ ВИСНОВОК
анімаційного фільму “Пуповина”
як психологічно-орієнтованого продукту

Прийнято для експертного аналізу

Короткометражний анімаційний фільм «Пуповина» («The Cord»), з анотації замовника експертизи – продюсера Віталія Хало – присвячений проблемі «гіперопіки матері над сином, яка, врешті, ламає життя їм обом».

Режисер-постановник та сценарист – Олександр Бубнов; художник-постановник – Сергій Майдуков; композитор – Микита Моїсеєв; виробник та розпорядник – ТОВ «Маркус фільм», правовласник – Державне агентство України з питань кіно. Тривалість – 6 хвилин 39 секунд.

Фільм (надалі – продукт), зі слів замовника, «робить внесок у профілактику психічних розладів та їх ускладнень, сприяє інтеграції людей у спільноту». В квітні 2020 р. його було викладено у відкритий доступ простору Інтернет, він почав дуже активно розповсюджуватися переважно шляхом соціальних мереж та, згідно аналітики замовника, на момент запиту мав 2,4 млн. переглядів в Україні, 1,9 млн. переглядів у країнах СНД, 4,2 млн. переглядів у Іспанії та має активно реагуючу аудиторію у Європі, Близькому Сході та Азії, Північній та Південній Америці. Крім того продукт простимулював жваве обговорення не тільки у простих користувачів, але й в професійних спільнотах; за словами замовника деякі фахівці «вже рекомендують фільм для перегляду пацієнтам з проблемами сепарації».

У запиті замовник просить згідно відповідного положення НПА провести щодо продукту експертизу освітніх та просвітницьких програм.

Запит надійшов до НПА 13 червня 2020 р. Для перегляду продукту експертами було надано посилання на відповідний Ютуб-ресурс.

Організація експертизи

Згідно положення НПА про «Порядок здійснення експертизи освітніх та просвітницьких програм та іншої психологічно-орієнтованої продукції» (затверджено протоколом № 17 від 08 травня 2019 р.) Радою НПА онлайн за згодою

було сформовано експертну групу з трьох кваліфікованих експертів (що мали попередній досвід психологічних та судово-психологічних експертиз освітніх / просвітницьких продуктів) та надані всі необхідні матеріали. До 5 липня 2020 р. групою було проведено комплексний аналіз та сформульовані експертні висновки, які представлено до Ради НПА для голосування.

Критерії оцінки:

- Продукт покращує психологічний добробут особи чи групи осіб, їх психічне здоров'я, або зменшує симптоми психічних розладів та страждання.
- Продукт робить внесок у профілактику психічних розладів та їх ускладнень, сприяє інтеграції людей у спільноту.
- Продукт є безпечним для особи та її оточення, не порушує права людини, не принижує гідність та є відповідним етичним нормам та принципам.

Соціально-психологічна актуальність продукту

Продукт присвячено міжособистісної співзалежності, яка є однією з найпоширеніших психологічних проблем в усьому світі та може бути чинником патогенезу багатьох психічних розладів (наприклад наркоманії, психосоматичних захворювань, девіантної поведінки тощо). За даними Дженей та Барі Уайнхолд, цю проблему у тієї чи іншої формі можна спостерігати у понад 90% громадян США; за власними даними¹, ця проблема є дуже актуальною для населення України. В якості предмету розглядається батьківсько-дитяча співзалежність, зокрема, співзалежність між матір'ю та сином. Але треба відзначити, що в продукті розглядаються виключно дуальні стосунки та за дужками залишається чоловіча фігура, що характерно для країн з низькою культурою відповідального батьківства.

Аналіз впливу аудіоряду продукту

Аудіоряд продукту представлений криками, зітханнями, сміхом, плачем, дзвоном скла, що б'ється, музикою тощо:

- звуки переважно природні;
- звукові переходи адекватні;
- аудіоряд викликає низку різних емоцій (радість, смуток, співчуття).

Майже повна відсутність вербального ряду дозволяє «переживати» фільм не на когнітивному рівні, а на емоційному, чуттєвому, що спрощує сприйняття основної думки, яку намагалися донести автори. Але водночас легко прочитується ставлення

¹ Полоролева психология [Текст] : монографія / [А. С. Кочарян и др.] ; под ред. д-ра психол. наук, проф. А. С. Кочаряна ; Харьк. нац. ун-т им. В. Н. Каразина. - Харьков : ХНУ им. В. Н. Каразина, 2015. - 235 с. : рис., табл. - Бібліогр.: с. 225-235. - 300 прим. - ISBN 978-966-285-249-3

творців продукту до теми, яка покладена в основу фільму, що наводить на думку про особисті переживання авторів фільму, пов'язані з цією темою.

Аналіз впливу відеоряду продукту

Продукт створений за допомогою малюнку. Малюнки спрощені, але в загальному виді створені образи персонажів відповідають природним пропорціями та легко впізнавані, як і пози, міміка та рухи персонажів, за ними легко вгадується настрій та емоції героїв.

- темп відеоряду адекватний для сприйняття;
- тло, на якому відбуваються основні події, здатне впливати на процеси розуміння й інтерпретації інформації;
- зовнішність головних персонажів приємна.

Другорядні персонажі намальовані ще більш спрощено і менш яскраво, як й деталі фону, що дозволяє в загальній картині тримати увагу на головних героях.

Вдало використано метафори (нитки в швейній машинці, що строчить, і клубки ниток, що застосовуються для в'язання як метафори перебігу життя; пуповини як повідка для собаки тощо). Метафори допомагають на основі образів зрозуміти почуття дитини, яка «прив'язана» до матері пуповиною, ставлення матері до дитини як до об'єкта чи несвідомої істоти.

Зрозуміло і просто показано різні етапи дорослішання дитини і старіння матері через зміну статури, пози, рухів.

Аналіз загального емоційного впливу продукту

На підставі експеріментального обговорення виявлено, що продукт викликає гнітючі почуття, почуття приреченості, неможливості щось змінити. Такий емоційний вплив є художнім прийомом і елементом шокуючої інтервенції, спрямованої на рефлексії феномену співзалежності. Але треба зазначити, що таке емоційне тло фільму може не лише допомогти вирішити проблему, а «загнати» її на більш глибокий рівень і викликати в людини, яка перебуває у співзалежних стосунках, депресивні стани або психосоматичні проблеми.

Аналіз взаємодії технічних складових впливу (назва, аудіо та відео ряди)

Назва є метафорою, що досить точно відбиває головну психологічну проблему – міжособистісну співзалежність. Ця метафора має стійкі символічні конотації в глобальному культурному просторі: пуповина – нитка, за допомогою якої Великий Ткач або Велика Мати прив'язують людей до павутині життя: до їх минулого, сьогодення та майбуття. Подібну метафору широко застосовують як в професійній, так й в загальній лексиці. Метафора «пуповини» чітко відображається впродовж

всього фільму. Використання цієї метафори дозволяє авторам фільму показати співзалежні стосунки та їх руйнівну силу для обох особистостей (матері та дитини). Метафора «пуповини» повністю розгорнута, як й метафора «нитки долі» (на рівні аудіовідеоряду присутня працююча швейна машинка, руки, які в'яжуть). В цілому аудіоряд не просто підтримує відеоряд, а й посилює його, додає емоційності, викликає сильні почуття.

Аналіз сприйняття продукту цільовою аудиторією (з урахуванням її психологічних станів)

1. Дорослі

Міжособистісна співзалежність є актуальною психологічною проблемою у світі. Сепарація від батьків на різних етапах розвитку є постійною і гострою темою в педагогіці, шкільному та сімейному психологічному консультуванні, індивідуальній та груповій психотерапії дітей, підлітків та дорослих.

Ми розглядаємо двобічний процес сепарації як кризи розвитку стосунків, в яких дитина відділяється, а батьки – відпускають і допомагають відділитися. Прості зрозумілі метафори та легкий для сприйняття відеоряд анімаційного фільму дозволяє застосувати його як матеріал для кінотерапії або додатковий матеріал для самостійного опрацювання в індивідуальній психотерапевтичній роботі з проблемами сепарації з батьками чи дорослими дітьми (зادля профілактики співзалежних стосунків чи допомоги в усвідомленні проблеми). Також його попередній перегляд може задавати відповідну тему групової дискусії в різних варіантах соціально-психологічного тренінгу.

Продукт розглядає лише один сценарій розвитку співзалежних стосунків, і допомагає замислитися тим батькам, що не можуть дозволити дитині відокремитися, усвідомити власні згубні для дитини і себе патерни взаємодії. Водночас, сумний, однозначний, хоча й закономірний, кінець фільму не залишає дорослому глядачу простору для фантазування і власного пошуку. Чітко показане ставлення авторів продукту до проблеми не дає можливості глядачу самому дійти до відповідного висновку. Автори роблять висновок за нього. Продукт надає готові відповіді.

Для дітей, які вже подорослішали, але підтримують співзалежні стосунки зі старими батьками, безальтернативність розв'язки (та небажаність саме такої розв'язки) призводить до утруднення (і небажання цього робити) ідентифікації з відповідним персонажем, відкидання спільного і акцентування на відмінностях між ситуацією персонажу та власною.

2. Діти

Вважаємо, що фільм є створеним для дорослого споживача, але саме як анімаційний фільм може привернути увагу й дітей і підлітків. Легкий для сприйняття аудіовідеоряд, яскраві кольори (особливо на початку фільму) можуть створити в дитини враження, що такі стосунки є нормою (дорослі мають право розпоряджатися її життям, інтересами, нав'язувати свій стиль життя, мають її захищати, а не вчити захищатися самій тощо). Метафори не є зрозумілими на когнітивному рівні для дитини до молодшого шкільного віку. Отже, таким чином анімаційний фільм в сприйманні дитини може ставати прикладом для наслідування. Крім того, дитячу аудиторію може налякати тема неминучої смерті.

Зважаючи на те, що підліток будь-яку інформацію сприймає як матеріал для «навчання», слід звернути увагу на те, що метафори можуть бути шкідливими для психічного розвитку і формування особистості саме в підлітковому віці. Таким чином продукт може бути рекомендований підліткам (хлопчики з 13 до 16 років, дівчата з 12 до 15 років) для перегляду лише разом з психологами чи батьками за умови обговорення з ними побаченого.

Аналіз ціннісної складової впливів

Висвітлено базові уявлення про соціальні аспекти життя людини, а саме: модель дисфункціональних сімейних стосунків на рівні «батьки-діти», модель невротичних романтичних взаємин між статями, модель широких соціальних стосунків (ставлення до інших людей), модель ставлення до світу речей, до матеріальних і духовних цінностей та до праці, а саме:

- загальне зображення й інтерпретація світу і життя має песимістичний характер: життя сім'ї має невротичні риси одноманітності і стагнації на тлі світу, що швидко рухається та змінюється;
- модель сімейних стосунків «батьки-діти», яка транслюється, базується на надмірному контролі з боку матері та намаганні звільнитися від постійного тиску і правил з боку дитини (не вистачає простору для дій, роздумів, прояву почуттів та можливості бути собою);
 - водночас зовсім не представлено ролі батька у вихованні сина;
 - аспект фемінінності проявлений адекватно, але з певним «перекосом» у головної героїні в бік виконання материнських функцій;
 - аспект маскулінності показний скупі, однобічно, а якщо розглядати як чоловіка другого головного героя – сина, який подорослішав, то навіть спотворено;
 - акцентовано увагу на внутрішніх переживаннях героїв;
 - транслюється егоїстичний індивідуалізм в основі кохання і створення сім'ї;
 - модель ставлення до власної дитини та інших людей охоплює такі риси з боку матері як егоїзм, індивідуалізм, тенденцію до ізоляції, піклування лише про власне благополуччя, душевну черствість.

Аналіз агресивних тенденцій

Агресивні тенденції в фільмі представлені ставленням матері до дитини як до об'єкта, нав'язування їй свого стилю життя, інтересів, заборону на інші стосунки крім тих, що побудовані з матір'ю і за її взірцем, булінг стосовно хлопчика у школі, агресія з боку матері до керівника дитячої освітньої установи, що не захистив дитину від булінгу, агресія з боку матері стосовно змін, які відбуваються в світі (закриття установи, що приймала речі, які вони шие і в'яже), стосовно привабливої для чоловіків покупниці (адже помітна реакція сина на неї, а стосунки жінки-матері з чоловіком не склалися). Здебільшого це не зовсім конструктивні агресивні тенденції. З боку другого головного персонажу – сина – агресія стосовно матері проявляється лише одного разу, коли він намагається протестувати проти нав'язування йому певних ролей і стилю життя. Відповіддю матері на цю агресію є маніпуляції, метою яких є викликати спроба вину та сором в хлопчика.

Аналіз когнітивних складових (формування мисленнєво-поведінкових патернів)

Продукт стимулює формування особистісної зрілості дорослих, втім не пропонує варіанти подолання / розв'язання співзалежних стосунків у межах соціальної моделі «батьки-діти».

Продукт може викликати в певній частини аудиторії шкідливі наслідки для психічного розвитку, а саме викликати почуття провини у дітей, які виховуються батьками-одинаками.

Психологічний аналіз впливу продукту

1. В продукті спостерігаються ознаки здійснення психічного впливу на глядачів: автори чітко показують проблему співзалежних стосунків, маніпуляцій і використання дитини як об'єкта, неможливості її сепарації від матері, а також висловлюють своє ставлення до того, як має бути «правильно», і як можуть розвиватися співзалежні стосунки в межах соціальної моделі «батьки-діти».

2. Продукт демонструє і може підкріплювати певні стереотипи мислення, а саме:

- сприяти формуванню у дитини молодшого шкільного віку маніпулятивних стратегій поведінки, поведінкових стереотипів її повного підкорення дорослим і відмови від власних бажань як норми;
- ймовірно, продукт може мати шкідливі наслідки для психічного розвитку і формування особистості для підлітків, а саме викликати почуття провини перед батьками-одинаками, якими виховуються (наприклад, якщо це самотня жінка – мати чи бабуся).

3. Продукт може здійснити спонукальний вплив на свідомість, волю, поведінку людини:

- мати вплив на усвідомлення дорослою людиною-батьком власних руйнівних стосунків з дитиною, що буде мотивувати до пошуку інших стратегій розвитку стосунків;
- дитина може перейняти представлені у фільмі нездорові стосунки як норми і будувати власні на основі цієї норми.

Висновки

Продукт може сприяти покращенню психологічного добробуту особи чи групи осіб та їх психічного здоров'я за наявності в них адаптивних копінг-стратегій чи використовуватися як інструмент фахівців в галузі психічного здоров'я.

Продукт ймовірно може сприяти інтеграції людей у спільноту на тлі схожих проблем або почуттів та зменшувати відчуття страждання за рахунок того, що є люди зі схожими психологічними труднощами.

Продукт є безпечним для дорослих осіб та стимулює рефлексію та особистісне зростання, втім не пропонує варіанти подолання / розв'язання співзалежних стосунків в межах соціальної моделі «батьки-діти».

Узагальнюючі все вищевикладене, можна зробити висновок, що вплив продукту повністю відповідає трьом вищезазначеним критеріям з урахуванням цільової аудиторії – дорослі люди. Проте, продукт не може бути рекомендований для перегляду дітям дошкільного та молодшого шкільного віку, і може бути рекомендований для перегляду підліткам (хлопчики з 13 до 16 років, дівчата з 12 до 15 років) лише разом з дорослими і за умови обговорення з ними побаченого.

Експертний висновок затверджено Радою правління Національної психологічної асоціації

Протокол №4 від 09 липня 2020 року

Секретар НПА

Бурлачук О.Л.